

Napačen račun

Že od vsega začetka naše osvobodilne borbe se je slovenski narod zavedal, da je prav tako življenjskega pomena njegova osvoboditev izpod okupatorja kakor združitev vseh Slovencev. Resničnega in samostojnega narodnega življenja si nismo Slovenci nikdar predstavljali brez Primorske in nikdar brez Korčške. Izkušnje iz leta 1918 so nas itučile, da teh svojih osnovnih življenjskih pravic ne bomo nikdar dosegli za zeleno mizo, ampak da si moramo stvarne pogoje za njihovo uresničitev priboriti le s krvjo. Zato so bili že v prvi dobi našega narodnega odpora partizani tisti, ki so zasajali po naših zapadnih mejah trdne mejnike, zato je OF ustanavljala svoje odbore v sleherni dosegljivi primorski vasi, zato je prvo demokratično izbrano slovensko vodstvo s svojim odlokom o priključitvi Primorske k zedinjeni Sloveniji in demokratični Jugoslaviji v oktobru 1943 pribilo med domačim in zunanjim svetom voljo vsega slovenskega naroda, do konca brani njegove pravice. Kakor hitro se narodi Jugoslavije povežali svoja osvobodilna gibanja v skupno vojaško in politično organizirano osvobodilno akcijo, je AVNOJ v novembru 1943 slovesno potrdil sklep slovenskega vodstva o priključitvi Primorske. S tem je dal poročstvo vseh jugoslovanskih narodov naši novi državi in slovenskemu narodu še posebej, da stoji za uresničenjem tega našega narodnega programa avtoritativno vsega jugoslovanskega osvobodilnega gibanja in moč naše skupne jugoslovanske Narodno Osvobodilne Vojske. Z zagotovili maršala Tita, izrečenimi ob obletnici I. Dalmatinske brigade, se je vera našega ljudstva v uresničenje teh ciljev še bolj dvignila.

Ni ga iskrenega Slovenca in Jugoslavana, ki ne bi za uresničenje takega nacionalnega programa ne doprinesel svojega dela. Zaupamo, da ne more biti sil na svetu, razen naših odkritih sovražnikov, ki bi mogle ovirati boreče se jugoslovanske narode, da dosežejo popolno izpolnitev svojih narodnih teženj. Toda ne samo leto 1918, ne samo politične izkušnje v predprilski Jugoslaviji, še posebej nas je ta osvobodilna borba izučila, da nikar dovolj previdnosti, nikar dovolj čuječnosti proti nakanam tistih sovražnikov, ki ne samo da skrivaj svoje sovražne namene proti našim upravičenim zahtevam, ampak, ki hočejo celo z navidez demokratičnimi gesli ošepariti naše ljudstvo za vse njegove z brezštevilnimi žrtvami priborjene pridobitve.

Ves čas te naše borbe je bila največja skrb posvečena prav Primorski zemlji, ki je bila že stoletja nazaj ena vseh mogočih imperialističnih pohleptov. Prav zato je razumljivo, da niso tudi sedaj te imperialistične težnje potihle in da si njeni glasniki iščejo vedno novih poti, da bi na škodo slovenskega in jugoslovanskega naroda zopet pridobile oblast nad to zemljo. Naša Narodna Osvobodilna Vojska Jugoslavije in naša nova jugoslovanska oblast se prav dobro zavedata nalog, ki so v zvezi z našo Primorsko s Trstom vred. Nista in ne bosta zasmudila nobenih prilik za izpolnitev naših upravičenih narodnih teženj. V mednarodnem svetu so te naše zahteve posvijene tako jasno in so tako nazorno podkrepljene z našo tri in pol letno borbo, da ne bo mogoč nihče preko njih, kdor bo hotel pravično zastopati tako ureditelj odnosov med narodi in državami, ki jstikadna z dosedanjimi pogodbami med zvezniki in načeli prave demokracije.

Že večkrat smo opozorili na očitne namene zunaj protiljudske reakcije, predvsem pa nanamene italijanskih imperialistov, ki jim skušajo okrnjevati naše elementarne pravice. Ti se trudijo na eni strani zabrisati pred svetom svojo zločinsko preteklo politiko, na drugi strani pa žele spomočjo naše domače protinardne reakcije omajati in razvednotiti svetle cilje naše osvobodilne borbe. Prav na Primorskem se je jasno pokazalo, kako mednarodna imperialistična gospoda uporablja naše lomače reakcije za svoje namene s tem da jo podpihuje in podpira v borbi proti Osvobodilni Fronti. Jasno je, da naši domači izdajalci uporabljajo proti Osvobodilni Fronti povsem drugačna gesla, kot so ta tajna navodila tistih, ki to razdiralno delo domače reakcije vodijo. Dobro nam je poznana politika škofa Margotija, politika naših narodnih škodljivcev, ki sosedeli v prejšnjih londonskih begunskih vtilah in ki sedaj uživajo zavetje Rima. Žare so nam nakane „jugoslovanskih nacionalistov“, ki so svatrali za najuspešnejšo obrambo naših narodnih pravic sodelovanje z okupatorjem bi Dražo Mihailovičem. Take vrste prevara jim ne bo več uspel.

Kar smo že rekli, ponavljamo znova: naša naloga, predvsem pa naloga primorskega ljudstva je, da reusmiljeno razkrinkuje vse tiste poizkuse domačih izdajalcev, pa naj bodo še tako prikriti, ki služijo v bistvu namenu, oškodovati nas za naše osnovne narodne pravice. Ne tuji in ne domače reakcije ne gre v račun dejstvo, da je postal program OF program vsega primorskega ljudstva, da je to ljud-

stvo postavilo v najtežjih časih organe svoje oblasti, da je vojska tega ljudstva pripravljena kakor doslej do konca izpolniti svoje naloge. Še manj pa ji gre v račun to, da se je danes pošteno in antifašistično italijansko ljudstvo, predvsem pa v Trstu, izreklo za Jugoslavijo prav zato, ker so jugoslovanski narodi pokazali v tej borbi dosledno voljo za uresničenje prave demokracije.

Prav zaradi vseh teh izkušenj ne bo primorsko ljudstvo nasledilo niti v najmanjši meri glavni propagandi tistih ostankov četnikov, ki so po svojih porazih v Srbiji in po begu njihovega voditelja Mihajloviča pribežali na Primorsko. Ti hočejo tolažiti sebe in svojo okolico, da niso več s švabi, da so proti njim in da so prišli čakati zaveznike. V svojem obupnem položaju vidijo v grškem primeru iskrico upanja. Primorsko ljudstvo ve, da sme zaupati in verjeti le vojaku, ki nosi partizansko in peterokrako zvezdo. Primorsko ljudstvo ve prav tako kot vsa svobodoljubna Evropa, da ni mogoče v Jugoslaviji nikak grški primer. Od vseh zaveznikov je danes v Jugoslaviji priznana samo ena vojska in samo ena oblast. Pobegli kralj Peter II. Karadjordjevič je poizkušal v poslednjem trenutku „pivati na drugacem razvoju dogodkov. Jugoslovansko ljudstvo je s svojimi neštevilnimi demonstracijami dalo na te poizkuse nedvoumno odgovor in voditelji velikih zaveznikov so se odločno izrekli proti kralju in za politiko našega osvobodilnega gibanja. Pri takem položaju je popolnoma jasno, da ne bo nobena zavezniška sila ščitila bednih ostankov Mihailovičevih izdajalcev. Njihova prizadevanja, ki jih vrše kot agenti nam sovražne imperialistične reakcije, morda le za objubljeno plačilo, „če nam pomagajo dobiti Trst in Primorsko, vam zagotovimo življenje na tem prostoru“, so ostala pri taki politični situaciji in pri sedanjih zavesti našega primorskega ljudstva brezupna. Isti četniki so že v Srbiji čakali svojega kralja in zaveznike. Dočakali pa so partizane, ki so jih porazili tako, da ni ostalo niti sledu več za njimi. Isto bodo doživeli tudi na Primorskem, kamor so se zatekli njihovi ostanki v svojem zakrknjenem izdajstvu. Primorsko ljudstvo in njegova vojska in z njo vsa jugoslovanska armada so njih perok za to.

dr. Marjan Brecej

Pogodba o pošiljanju zavezniške pomoči Jugoslaviji

Pomoč bodo razdeljevale naše oblasti

Tanjug poroča:

V Beogradu je bil dne 19. januarja 1945. podpisan dogovor med vrhovnim poveljnikom NOV in POJ maršalom Josipom Brozom - Titom in predstavnikom zavezniškega vrhovnega poveljstva na Sredozemlju o pošiljanju materiala za pomoč in obnovo Jugoslavije od vlad združenih držav Amerike in združenega kraljestva in o razdeljevanju te pomoči. Pogodba je sklenjena v sporazumu z jugoslovansko vlado v Londonu.

Obe strani sta izrazili zadovoljstvo s sklenjenim sporazumom, ki bo zelo olajšal trpljenje, ki so ga združeni sovražniki prizadejali Jugoslaviji. Ta material bodo dobavile v Jugoslavijo organizacije za vojaško zvezo zavezniškega vrhovnega poveljstva s pomočjo določenega števila uradništva UNRRA. Administracijo in razdeljevanje pomoči bodo prevzele jugoslovanske oblasti.

Vsi se še spominjamo, da je maršal Tito prvotno odklonil pomoč UNRRE, ker ni hotela osvojiti naše predloge, da izvede razdeljevanje materialne pomoči naša narodna oblast. Sedaj so zavezniki sprejeli naše pogoje. Pomoč bodo razdeljevale naše oblasti. Zmaga našega stališča je nov dokaz ugleda nove Jugoslavije v zavezniškem svetu.

Fran
Zwitter

POSLEDNJI POIZKUS

Sporazum med predsednikom NK-O-a maršalom Titom in med predsednikom jugoslovanske kraljevske vlade v Londonu dr. Šubišičem, sklenjen 1. novembra 1944 in objavljen pred nekaj dnevi, označuje kot svoj namen uresničiti zahteve narodov Jugoslavije po demokratični in federativni ureditvi države, obenem pa ohraniti z mednarodnopravnega stališča kontinuiteto države, ki jo je do sedaj zunanji svet priznaval v njeni stari obliki, za ves čas, dokler se ne bo narod izrekel o njeni končni obliki. Zato določa, da se kralj do končne odločitve naroda ne bo vrnil, ampak bo izročil svojo oblast namestništvu, imenovanemu na predlog obeh vlad. Razen namestništva se osnuje tudi skupna vlada. Le namestništvo prisêže kralju, vlada pa le narodu. Dva dodatka k sporazumu od 7. decembra vsebujejo določbo, da bo izvajal zakonodajno oblast do volitev v ustavodajno skupščino AVNOJ, določbe o volitvah in določbe o kraljevi imovini v Jugoslaviji in o njeni upravi do končne odločitve. Sporazum pomeni napredek v primeri s prejšnjim sporazumom od 16. junija 1944, ker zdaj ni več dveh vlad, od katerih je ena odgovorna AVNOJ-u, druga pa kralju, ampak le ena od vseh zaveznikov priznana vlada, kraljeva oblast preide v celoti na namestništvo, AVNOJ pa ohrani zakonodajno oblast. Ni dvoma, da pomeni sporazum po svojem bistvu ohranitev vseh pridobitev narodno-osvobodilne borbe. Obenem bo pa z njim prenehalo čudno stanje, ko je bila nova Jugoslavija prav z zavezniških priznana sicer vojaško, ne pa politično, in v zvezi s tem bo mogoče enotno rešiti nekatera važna vprašanja (zunanje zastopstvo, zlati zaklad v inozemstvu, mornarica v inozemstvu). Najbolj važno pa je, da je bil sporazum zaradi svoje oblike sprejemljiv in sprejet tako od Sovjetske Zveze kakor od Velike Britanije in s tem prepričana nevarnost, da bi zaradi Jugoslavije prišlo med našimi velikimi zvezniki do nesoglasij, ki bi ovirala trdnost njihove zveze v borbi proti skupnemu sovražniku.

Nato pa je kralj Peter po dolgem obotavljanju podal dne 11. januarja izjavo, kjer nastopa proti obliki namestništva in proti temu, da bi pripadla zakonodajna oblast do volitev v ustavotvorno skupščino AVNOJ-u, češ da bi bila s tem vsa oblast v rokah ene same skupine, medtem ko bi bilo treba po njegovem mnenju sestaviti

vlado vseh strank. Kakor je razvidno iz kasnejše objave njegove dvorne pisarne, je predlagal nekaj dni kasneje, da naj bi on direktno poveril sestavo vlade maršalu Titu, a ta vlada naj bi izvajala kraljevsko oblast le za časa kraljevega bivanja v inozemstvu v smislu stare oktroirane ustave iz leta 1931. Ker bi imel kralj pravico razrešiti vlado vsak trenutek in bi torej življenje vlade viselo na niti, ki jo drži kralj v Londonu, kakor pravi nek Reuterjev komentar, je bil ta predlog svedea popolnoma nesprejemljiv. Ko pa je naletel s svojim postopanjem na enodušen odpor ne le v novi Jugoslaviji, ampak tudi pri dr. Šubišičevi vladi, je kralj tvegal še bolj drzen korak: 22. jan. je zahteval od dr. Šubišičeve vlade, da naj odstopi, ker ne uživa več njegovega zaupanja. Jasno je, da je ta politika delo tistih emigrantskih klik, ki so odločale v jugoslovanskih londonskih vladah pred nastopom dr. Šubišiča, ki so intrigirale tudi kasneje in ki so izvršile zdaj svoj zadnji poizkus, da bi preprečile zmago narodno-osvobodilne borbe. Te klike bi želele vzpostaviti staro, predprilsko Jugoslavijo. Zato je potrebno, da še enkrat jasno povemo, zakaj za nas ni poti nazaj.

Vsaka vojna je velika preizkušnja notranje sile držav, ne samo njihove vojaške moči, ampak tudi njihove gospodarske sile in sposobnosti, a tudi moralna predanost državljanov stvari demovine se pokaže najbolj tedaj, ko ji je treba tvegati življenje in gledati smrti v obraz. V sedanjih vojni je imela Jugoslavija prav za prav dve vojni, prvo je vodila kraljevska vlada, trajala je 12 dni in končala s kapitulacijo oficilske armade, drugo vodi narodnoosvobodilno gibanje, traja že nad tri leta in pol in Jugoslavija dosega vedno večjo zmago. V prvi vojni ni odločala le premoč sovražnika in ne samo izdajstvo ustašev, ki ga je skrivna narodnostna politika stare Jugoslavije, ampak tudi nesposobnost, koruptivnost in petokolonska nujenja političnih in vojaških voditeljev. Narodi Jugoslavije so bili tudi tedaj pripravljeni braniti svojo domovino, a v nekaj dneh so dobili strahotne izkušnje o notranji gnolobi tistih, ki so državo vodili 22 let. Tedaj pa so začeli narodi Jugoslavije drugo vojno brez milijardnih vojnih proračunov, brez orožja, brez magazinov in brez šolanja vojaških poveljnikov, zato

Nadaljevanje na 2. strani

UTRGA SE JE PLAZ Zmagoviti prodor sovjetskih armad v osrčje Nemčije. Do Berlina je še 150 kilometrov

Zgodilo se je, kar se svobodoljubni narodi sveta nestrpno in z radostjo pričakovali in česar so se nemški fašistični kolovodje dolgo in upravičeno bali: Rdeča Armada je nastopila svoj zmagoviti pohod naravnost v osrčje nemške dežele! Če rečemo, utrgal se je plaz, lahko le približno, s prispodobno označimo veličino in silovitost sovjetskih motoriziranih in oklopnih armad, ki na preko 600 kilometrov dolgi fronti, od Donave do Baltika kakor ogromen jekleni plaz neustavljivo drve preko utrjenih nemških obrambnih ert in nesmiljeno lomijo še tako zagrizeni sovražnikov odpor. Na področjih južne Poljske, Vzhodne Prusije in Šlezije se te dni bije najsilovitejša in največičastnejša bitka te velike vojne, nemara že v znamenju končnega obračuna z največjim, najnižkotnejšim sovražnikom vsega človeštva, s krvavim nemškim fašizmom.

Na vrsti je vzhodna Prusija

Komaj štirinajst dni je od tega, kar so za Vislo zagnali sovjetski topovi in s svojim uničujočim ognjem udarili v sredo nemških utrdb. 17. januarja so sovjetske in poljske čete z nenadnim, močnim izvedenim osredotočenim napadom osvojile Varšavo prestolnico svobodne Poljske. Padec Varšave je kakor signal sprožil v napad zbrane sovjetske armade na vsej vzhodni fronti. Maršala Rokosovski in Černjakovski sta s svojimi četami v nekaj dneh prebila celo vrsto močno utrjenih obrambnih ert Vzhodne Prusije. Neskončne kolone tankov in motorizirane pehote so se v dveh smereh rasile po tej zloglasni nemški deželi, odkoder se je toliko let strupeno širil v svet oholi pruski osvajaški duh, ki je v fašizmu dobil svojo dokončno peklensko obliko in vsebino. Tu sem v fašistično gadje leglo so udarile sovjetske armade, katerih zmagoviti zalet niso mogle zaustaviti niti naravne ovire, niti izbrane nemške divizije, niti mogočne obrambne naprave, o katerih so Nemci

trdno računali, da so nezavzetne. Po trikrat, štirikrat in večkrat na dan so zagnali v Moskvi topovi v čast novih in novih zmag in dneva povelja maršala Stalina so potočala: Padla so nemška MESTA: Tilsit, Insterburg, Allenburg, Allenstein, zgodovinski Tannenberg, Marienburg. Danes ali jutri bo padel Königsberg, prestolnica Vzhodne Prusije. Do Gdanska v jugozapadnem delu je le še nekaj kilometrov poti. Na sto in sto kilometrov sta v tem kratkem času prevalili obe sovjetski armadi. Z naglim prodorom do Baltičkega morja je bila odrezana Vzhodna Prusija od ostale Nemčije, in v jeklene klečče se je ujelo preko 30 nemških divizij. Nikoli več se ne bodo izvile iz njih, zapisane so poginu.

Rdeča Armada na Odrli!

Šlezija je srce nemškega Reicha, njegova bogata zakladnica železne rude, premoga, dežela velikih industrijskih mest, ki so slovela po svojih ogromnih tovarnah. Tu sem so fašistični osvajači preselili dober del oborožitvene industrije, kjer so kovali v grmadah morilne orožje za klanje in podjarmljanje evropskih narodov. Tu sem vodi te dni zmagovita pet armad maršala Konjeva in maršala Žukova. Take varne so se še pred letom počutili hitlerjevci v Šleziji, ki so jo obdali in prepregli s celo vrsto močno utrjenih obrambnih pasov in trdnjav. Danes pa v brezglavem strahu beže najboljše nemške divizije pred nastopajočo Rdečo Armado ali pa se bore brezupno do zadnjega moža na razvalinah razbitih in porušeni obrambnih ert. Rdeča Armada je zavzela Lodž, Krakov, Čenstohovo. Prodrla je preko šlezke meje. Oppelin, Gleiwitz - dve najpomembnejši šlezki industrijski središči sta danes že v ruših rekah, s celo vrsto drugih važnih krajev. „Rdeča armada na Odrli“ poroča radio po trikrat, štirikrat na dan nove in nove sovjetske zmage. „Rdeča Armada se bliža Breslavi! - V Breslavi polnični boji! V Breslavi,

največjem in najbogatejšem šlezjskem mestu! V Poznanju, velikem poljskem središču blizu nemške meje, ki so ga Nemci še včeraj skušali ubraniti z vsemi silami divjajo danes že boji od hiše do hiše. Rdeča Armada je Poznanj s svojo glavnino obšla in drvi z nezadržno naglico preko nemškega ozemlja naravnost na Berlin. Ko to pišemo je oddaljena od Berlina 152 kilometrov, to je razdalja Ljubljana - Maribor.

V Berlinu zmeda in poplah

Trije milijoni nemških beguncev beže iz Vzhodne Prusije in Šlezije skozi Berlin na jug in zapad. Iskali so zavetja pred vojnimi grozotami v teh dveh deželah, zdaj je na njih vrsta, da sprejmejo nase isto usodo, ki so je hitlerjevci prinašali podjarmljenim narodom. Ignanci brez strehe na svoji lastni zemlji. Krog mesta mrzlično kopljejo obrambne rove in protitankovske jarke. Dvanajstletne črke so obklesli v vojaške sukne in jim dali puške. Oblasti zbirajo okenske zavese in zastave, da bi sešili iz njih uniforme za „Volksturm“ in pobirajo zarjavele bajonete iz prve svetovne vojne za obrambo. Zmeda in poplah, to sta vsakdanja pojava na berlinskih ulicah. Fašistični zločinci v naglici zbirajo dragocenosti in blago, naropano v okupiranih deželah ter ga odvažajo dalje v notranost Nemčije. Zastoj je ves njihov trud. Rdeča Armada in zavezniške vojske jih bodo našle in dehitale povsod!

Od Donave do Baltika

Ta čas prihajajo od vseh strani vzhodne fronte zla poročila, ki jih skušajo nemške oblasti prikriti pred javnostjo. Tudi čete generala Petrova in maršala Malinovega so na Slovaškem prodrle fronto v vsej dolžini. Osvojenim poljskim mestom Jaslo, Gorlica se pridružujejo nova slovaška mesta Košice, Prešov, Bardejov. Preko visokega snega in težko dostopnih predelov Karpatov se vale nove in nove čete sovjetskih borcev več ko sto kilometrov v globino.

Najsilovitejše bitke te vojne divjajo od Donave do Baltika. Zdjaj sta na vrsti Dunaj in Praga, končni cilj: Berlin tudi od srednjega vzhoda.

Strahovite nemške izgube

Zastoj poizkusa nemško poveljstvo zaustaviti pohod petih sovjetskih armad s svežimi SS divizijami in s četami prepeljanimi z zapadnega bojišča. Pod silo sovjetskega orožja in moralnega duha Rdeče Armade se sprti lomni nemška obrambna moč. Same v prvih trinajstih dnevih sovjetske ofenzive so Nemci izgubili vsega skupaj preko 380.000 vojakov, od teh je bilo 295.000 ubitih. Uničenih je bilo 442 letal in preko 2.000 tankov in motoriziranih topov, zaplenjenih pa 150 letal in 870 tankov in topov. V desetstisoče gradov številke uničenih in zaplenjenih strojnici ter avtomatskega orožja, da ne govorimo o velikih množinah uničenih vozil in zaplembi celih gradov vojnega materiala. Nove stotisoče človeških izgub bo prizadejalo Nemcem uničenje 30 divizij, ki so jih sovjetske čete obkrožile v odrezani Vzhodni Prusiji. To bo samo eden izmed uničujočih uspehov, ki jih bo zadala Rdeča Armada fašističnim razbojnikom na njihovih lastnih tleh v nadaljnem razvoju velike zimske ofenzive.

Delegacija srbske pravoslavne cerkve je odpotovala v Moskvo

Tanjug 24. januarja. Delegacija srbske pravoslavne cerkve, ki bo kot gost prisostvovala veliki volitvi in ustoličenju novega vserskega patriarha je včeraj z velikem letalom odpotovala v Sovjetsko Zvezo. Zborovanje ruske pravoslavne cerkve, na katerem bo izvoljen novi patriarh se bo pričelo 31. januarja. V delegaciji srbske pravoslavne cerkve so zastopane skoraj vse jugoslovanske pokrajine. Neala je s seboj darove ruskomu patriarhu in sicer ikono, ki predstavlja sv. Savo in sv. Simeona. Odhoda v Moskvo je rekel metropolit Josip: „Obnavljamo stara pots, stare steze.“

ZA PRAVO DEMOKRACIJO, PROČ Z NERGANJEM!

Vsebina osvobodilnega gibanja vse od prve ure ni bil samo boj za svobodo, boj za mir in srečnejše življenje, temveč tudi boj za novo obliko življenja, za pravo ljudsko, demokratično vladavino. Zato si je Osvobodilna Fronta že ob svoji ustanovitvi postavila za eno temeljnih točk programa uvedbo desedne ljudske demokracije. In to demokracijo, postavljeno na trdne temelje tisoč žrtv naših najboljših borcev gradimo danes. Gradimo jo z lastnimi silami, iz lastnih spoznanj in za lastne potrebe. Tak značaj demokracije nam nalaga, da se je z vsemi silami oklepamo, da jo uvajamo in izvajamo v vseh pogojih našega javnega življenja in da doprinašamo znanju, če treba, tudi najtežje žrtve.

Ni dovolj, da samo postavljamo kot osnovo nove, ljudske oblasti sodelovanje novih volilcev pri izvajanju oblastvenih dejanj, da postavljamo volilno pravico žene. Vse to ostane samo zunanost, samo oblika brez vsebine, dokler se ne bodo vsi volilci poslužili svojih pravic in sodelovali pri javni upravi, dokler tudi žena ne bo izrekla svoje besede in se oprijela aktivnega dela v vseh odborih. Danes še ni vsakemu Slovencu jasno, da KNOO niso bivša županstva, ki so delali izključno za koristi vladajočih klik in strank, ter pozabljala na potrebe svojih vaščanov. KNOO so osnovni organi naše nove, demokratične oblasti, so vodniki svojega kraja, pooblaščenici volilcev, da v njihovem imenu opravljajo krajevne zadeve in izpolnjujejo navedila in naloge višjih oblastvenih organov. In zato, ker so samo pooblaščenici, ker niso oblastniki, mora vsak volilec pri delu stalno sodelovati, mora se zanimati, kaj delajo tisti, katerim je zupal vodstvo, kako izvajajo sklepe, ki so bili sprejeti na krajevnem

sestanku, kako ščitijo koristi vaščanov, kako izvajajo naloge, ki so v koristi višji skupnosti, okraja, okrožja, federalne enice Slovenije ali federativne, demokratične Jugoslavije. Zanimanje za vse te probleme bo šele dokazalo, da smo vsi postali novi ljudje, politični ljudje, ki se zanimajo za vse, kar zadeva nas in našo skupnost. Kar velja za KNOO velja seveda tudi za vse višje organe oblasti.

Dokler volilci ne bodo sodelovali pri delu, dokler ne bodo zahtevali rednih sestankov in poročil vseh izvršilnih odborov in odposlancev, dokler ne bodo kritizirali dela in ukrepov in postavljali zdrave konstruktivne predloge in dokler ne bodo zahtevali, da se izločijo iz odborov vsi tisti, ki so zlorabili zaupanje, ki so sprejeli mesto v narodno-osvobodilnem odboru samo zato, da bi izvajali oblast kot nekaj stari župani ali poslanci in samo zato, da bi prevzeli bremena naše skupne borbe na ramena drugih, tako dolgo in v vseh krajih, kjer življenje tako teče, ne bomo mogli govoriti o demokraciji. Živela bo le oblika brez vsebine. Vsa slovenski človek, vsak kmet, delavec in inteligent mora vedeti, da imamo mi vsi sami v rokah možnost izgraditi si pravo demokratično obliko vladavine. Nihče nam je ne more dati, nihče vsiliti, če sami nismo pripravljeni izvajati njenih osnovnih zakonov. In eden ter osnovnih zakonov je sodelovanje vseh, zdravo konstruktivno sodelovanje, ki je daleč od nerganja, negodovanja ali celo nezaupanja v naše novo življenje.

Vprašanje kritike

V gornji zvezi večkrat omenjamo vprašanje kritike. To ni enostavna stvar in naše življenje je pokazalo, da malokd razlikuje med zdravo kri-

tiko in nezdravim nerganjem.

Danes je vojna, potrebe vojske so velike, preživljamo se skoraj izključno iz lastnih sredstev. Jasno, da nam vse to nalaga omejitve, bremena, ki jih včasih prav težko zmagujemo. In mnogokrat se pojavijo slabihi, ki niso pripravljeni na te žrtve, pa tudi sovražniki, ki namerno izkoriščajo teži položaj, v katerega nas je pripeljala vojna in skušajo prevaliti odgovornost za tako stanje na organe naše oblasti, na KNOO okrajne in okrožne odbore, pa tudi na višje organe. O sovražnikih tu ne bomo govorili. Njihova namera je jasna. Predvsem hočejo pri ljudeh osovirati organe naše oblasti, a tem izpdkopati našo novo oblast in ustvariti pogoje za povratak starega življenja, za povratak starih politikov in vseh vrst izkoriščevalcev, ki so nam toliko let pili kri. Ali bomo naselili njihovim hinavskim podtikanjem, ali bomo dopustili njihovo lažno kritiko? Kdor ljubi svobodo, kdor hoče biti svoj gospod na svoji zemlji, bo znal obračunati s sovražniki te vrste.

Ustavimo pa se nekoliko dalje pri prvih, pri slabihih in nepoučenih, ki z nezdravo kritiko, z nerganjem pomagajo sovražniku, nevede rušije, ker so si prej s krvjo gradili in s tem ustvarjajo pogoje za zastoj v izgradnji naše oblasti. Postavljamo, da njihovo delo ni zavestno, ni namerno naperjeno proti organom naše oblasti, temveč izvira le iz težav, v katere so zašli zaradi vojnih bremen. Če jim povemo, da s takim postopanjem škodujejo sebi, da nehote pomagajo sovražniku, da lahko v kratki dobi uničijo tiste pridobitve, za katerimi bode potem vse življenje jokali, da to nezdravo nerganje ruši njihov ugled, ugled organov oblasti, torej ugled nas vseh doma in pred svetom, se bodo getavo zamislili in tudi ugotovili napačnost svojega postopanja. Toda ne bi bilo dovolj, pokazati slabihih same negativne plati njihovega dela. Pokazati jim moramo tudi pot k zdravi kritiki. Povedati jim

moramo, da imajo pravico kritizirati vsakogar, ki zlorablja svoj položaj, da imajo ne samo pravico ampak celo dolžnost, svetovati svojim odborom, kako bi se dala kakšna stvar bolje, pametneje izvesti. Povedati pa jim tudi moramo, da kraj za kritiko ni doma, za zapečkom ali za ogli, temveč na skupnih sestankih. Za ogli se nerga, za ogli in šepetaje dela sovražnik, kdor pa izvaja zdravo kritiko, ta se oglašna na javnih sestankih.

Kadar pa kritiziramo, moramo imeti vedno pred očmi čas, v katerem živimo. Vojna nam nalaga dolžnosti in bremena, ki so večja kot pa v mirnih časih. Toda današnja vojna je velika, je svet boj, je demovinska vojna. In v demovinski vojni, kakor pravi naš odlok o krajih, okrajih in okrožjih, je za dalo Narodno Osvobodilnih odborov predvsem odločen narodno osvobodilni boj. Zato geslo: „Vse za vojsko“ ni samo stvar nekaterih, temveč je naša skupna zadeva, je vprašanje naše bodočnosti, je vprašanje naše svobode. Torej, če bomo kritizirali, bomo nastopili predvsem proti vsem tistim, ki greše proti temu geslu. Svoje lastne skrbi, svoja lastna, čisto osebna pomanjkanja pa bomo skušali prebroditi vsaj delno tako, kakor to prenaša naš največji junak, naš slovenski partizan.

Da bo kvarnost nerganja še bolj razumljiva, naj nam služi primer iz bližnje preteklosti. UNRRA, mednarodna organizacija za pomoč, je ponudila Jugoslaviji pomoč v hrani. Zadrževala pa je, da dele hrano njeni organi, ne pa naši NOO. V organizaciji se skrivajo mnogi reakcionarni organi, ki so hoteli na ta način v vse naše kraje vtihtapiti svoje organe, iztrgati oblast iz rok ljudstva, postati gospodarji naših občin in bi s tem povrnili predaprilsko Jugoslavijo. Ti pogoji za nas niso bili sprejemljivi. Zato je maršal Tito odklonil tako pomoč. In glej! Oglasili so se nergači, eni namerno, to so naši sovražniki, drugi pa čisto nezavedno in trdili, da ni prav odklanjati hrano, ko je vendar doma pomanjkanje. Kaj bi pomenil sprejem ponudbe od UNRRE? Pred-

vsem, da smo za košček kruha, za par kg meke, kar bi odpadlo na poedine osebe, pripravljani prodati vse, svojo svobodo, svojo oblast in svejo srečno bodočnost! Za skorjice kruha bi zatajili velike žrtve, ki jih je doprinesla naša vojska. Mesto, da bi se oglašili kritiki UNRRE, mesto, da bi zahtevali pomoč zaveznikov in mesto, da bi udarili po sovražnikih našega novega življenja, so tudi nekateri naši odborniki neupravičeno napadali našo oblast. Toda to je bilo možno samo tam, kjer so se oglašali za ogli, kjer so šepetali. Kdor je javno iznesel svoje pomisleke, je dobil tudi pojasnilo.

Odlonemu nastopu maršala Tita se moramo zahvaliti, da bomo dobili pomoč od UNRRE, ne da bi morali za to prodajati svojo svobodo. Če pa ne bi bili toliko odločni in bi sledili nergačem, bi danes ne mogli govoriti več o svobodi, o srečni bodočnosti in o upravičenosti krvavih žrtv. Izdali bi za skorjice kruha slavno preteklost in svobodno bodočnost! Vse to velja tudi za drugo primere, ko so se pojavili nergači. Zato mora biti eno naših osnovnih gesel, ko danes uvajamo pravo demokracijo: „Proč z nerganjem, v boj za zdravo kritiko!“ To bo hkrati tudi boj proti našim skritim sovražnikom.

V sklopu vseh nalog, ki stoje pred nami, sta torej danes še prav posebno važni, naslednji dve: demokratizacija našega javnega življenja in borba za zdravo kritiko ter za zatiranje nezdravega nerganja.

Vedno bliže so naše arjade z juga, vedno bliže je Rdeča Armada. Vsi ti se bore za iste stvar kot mi, vsi hočejo svobodo in demokracijo. Seveda je nam ne bodo oni poklonili, temveč si jo bomo morali sami ustvariti. Zato moramo poprijeti krepkeje za delo! Zato moramo vsi sodelovati pri utrjevanju ugleda naših organov! Zato moramo vsi pozabiti na osebno pomanjkanje, na osebno neugodje! Zato moramo napovedati neizprosen boj nerganju! Zato moramo vsi tekmovali v medsebojni pomoči in pomoči naši vojski!

Zoran Polič

pa z drugačno moralo borcev in poveljnikov, z drugačnim zaupanjem in pripravljenostjo za žrtve pri ljudstvu. Tako sta mogla nastati sredi hitlerjevske evropske trdnjave narodnoosvobodilna vojska in narodnoosvobodilno gibanje. Z Jugoslavijo se v tem oziru ne more primerjati nobena druga država okupirane Evrope. Politične stranke, ki so odločale v prejšnji Jugoslaviji in ki so bile zastopane v londonskih jugoslovanskih vladah, se z izje ne posameznikov, ki so se narodnoosvobodilnemu gibanju pridružili, temu gibanju nasprotovale večinoma odkrito, nekatere pa vsaj prikriti, njihovi voditelji so se večinoma poklonili njihovi pristavi so sestavljali vojaške formacije, ki so se na strani okupatorja borile proti narodnoosvobodilni vojski, in za Drazo Mihajloviča, ki je bil več let vojni minister kraljevske jugoslovanske vlade v Londonu ve danes ves svet, da je njegova vojska v remini sodelovala z okupatorje. N. Bivše politične stranke niso bile sposobne ustvariti niti v državi sami gibanje, ki bi se borilo proti okupatorju, niti niso mogle ustvariti v inozemstvu iz jugoslovanskih vojaških obveznikov, mornarjev in drugih rojakov, iz internirancev in vojnih ujetnikov niti ene vojaške formacije, ki bi se borila na strani zaveznikov. V inozemstvu so pa zastopniki istih strank, ki so sestavljale londonske jugoslovanske vlade, nasprotovale narodnoosvobodilni borbi s svojo propagando in navodili ter so podprli Mihajloviča, večletnega vojnega ministra kr. vlade, ki mu je njihova propaganda v zavezniskih delah dolgo časa pripisovala uspehe partizanov, dokler ni končno zmagala reznica o njegovem sodelovanju z okupatorje in in tako propadla največja zgodovinska laž, kar jih počna zgodovina te vojne. Danes ve ves svet, kdo se je v Jugoslaviji boril proti okupatorju in kdo je stal na njegovi strani ali pa vsaj oviral osvobodilne borbe, zato pa ve tudi, kdo ima pravico odločati o njeni bodočnosti. Plebiscit krvi je že davno odločil za nas.

Predaprilska Jugoslavija je stala ves čas svojega obstoja v znamenju velikosrbske hegemonije, ki jo predstavljala prav monarhija, in narodnostnih bojov, posebno hrvaškega vprašanja. Te borbe so pospešile njen paraz. Ko so ustaši poklali stotisoče srbskega prebivalstva in ko so imeli Mihajlovičevi četaiki in njihovi somišljeniki v jugoslovanski emigraciji pred seboj le misel, kako bi se za te pokolje maščevali nad vsem hrvaškim in muslimanskim prebivalstvom, se je zdelo, da je misel Jugoslavije pokopana za vedno. V tej najtežji situaciji je narodnoosvobodilno gibanje postavilo osnovo najprej za borbeno enotnost vseh jugoslovanskih narodov in nato za novo Jugoslavijo kot federacijo enakopravnih narodov. Tudi v tem oziru vzbujala nova Jugoslavija priznanje vsega sveta. Jasno pa je, da bi vsak kompromis s staro Jugoslavijo pomenil obnovo narodnostnih borb in velikosrbskih hegemonističnih stremiljenj. Narod Jugoslavije bi se spravevali, čemu je bilo potrebno toliko junastva, trpljenja in žrtv.

Sedanja borba pa je ne samo za nas, ampak tudi za naše zaveznike ne samo borba za svobodo narodov, ampak tudi za demokracijo. Vsi vemo, da v stari Jugoslaviji ni bilo govora o demokraciji niti pred 6. januarjem 1929, še manj pa po tem usodnem dnevu. Politične stranke so se izrodile v klike privilegirancev, ki so se med seboj borile za oblast. Za gospodarski, socialni in kulturni dvig ljudstva se je storilo zelo malo. Jugoslavija je bila raj domačega in tujega kapitala. Vodilno

vlogo pa je v vseh teh ozirih igrala monarhija, ki nosi tudi največjo odgovornost za to politiko pred zgodovino. Vlada kralja Aleksandra od njegovega nastopa regentske oblasti 1914. predstavlja eno samo verigo kršitev demokratičnih načel in medsebojnega izigravanja političnih strank z namenom, da si sam zagotovi absolutno oblast. O priliki državnega udara 6. januarja 1929 se je mogel o tem prepričati ves svet. Isto politiko je vodil knez Pavle. — Narodnoosvobodilna borba bi pa ne mogla uspeti, če ne bi imela osnove v ljudstvu, če ga ne bi politično razgibal. Z njo vred je nastal v ljudstvu nov pogled na politiko in družbo, nastala je nova, iz ljudstva zrastle oblast. Predstavniki starih političnih strank, ki so preživeli junško dobo jugoslovanskih narodov na varnem v inozemstvu in ki stoje danes za izjavo kralja Petra, mislijo vzpostaviti v Jugoslaviji staro stanje. Tako je treba razumeti izjavo o potrebi vlade vseh strank, torej tudi tistih, ki so sodelovale z okupatorjem. Zato je treba preprečiti sestavo namestništva in dosoč, da zakonodajna oblast do volitev v ustavotvorno skupščino ne bi bila v rokah AVNOJ-a, ki je kot vrhovno politično predstavništvo jugoslovanskih narodov vzrastle iz osvobodilne borbe. Nič, kako je bila objavljena izjava kralja Petra iz dvorne pisarne proti volji lastne vlade, dokazuje, da je ostal kralj Peter prvi sin svojega očeta. Njegova zahteva, da naj vlada dr. Subašiča odstopi, kaže, da je tudi on pripravljen teptati demokratična načela in stremeti po absolutni oblasti. A avtorji vseh takih načrtov pozabljajo, da se je v Jugoslaviji tekom zadnjih štirih krvavih let marsikaj spremenilo.

Položaj v Jugoslaviji je zelo jase, bolj jase, kakor v Grčiji ali celo v Poljski. Zato ta poslednji poizkus ne more imeti večjega pomena in dalekosežnejših posledic. To nam dokazuje ne samo reakcija, ki jo je izzvala kraljeva izjava o Titovi Jugoslaviji, in ne samo izjave jugoslovanskih organizacij v inozemstvu, ampak tudi stališče dr. Subašičeve vlade, ki vtraja na sporazumu in odklanja zahtevo, da bi odstopila, posebno pa še stališče angleškega časopisja, tudi konservativnega, in angleške vlade same. V Londonu se poudarja, da je vsa ta politika kralja Petra nasprotna volji jugoslovanske kraljeve in angleške vlade, ki odobravata sporazum. Angleško časopisje očita tej politiki, da ne upošteva realnega stanja v Jugoslaviji, in z vlado vred ni niti najmanj razpoloženo za to, da bi zaradi teh intrig jugoslovanskih emigrantskih klik prišlo do nesoglasij s politiko Sovjetske Zveze. Stališče dr. Subašičeve vlade, ki noče demisionirati, se splošno odobrava. Kraljeva politika se obsoja kot nedemokratična. Najbolj značilen pa je govor angleškega ministrskega predsednika Churchill-a v spodnji zbornici 18. januarja, ki dokazuje njegov realni pogled na položaj v Jugoslaviji prav tako kakor že vsi govori tega državnika v zadnjem letu, zahteva rešitev vprašanja v smislu sporazuma v teku nekaj dni in pravi: „Če bomo tako nesrečni, da ne dobimo pristanka Kralja Petra, se bo stvar razvijala tako kakor da je on dal svoj priznanek.“ Ni dvoma o tem, da se bo politika sporazuma uveljavila na tak ali drugačen način že v nekaj dneh, ker je politika kralja Petra le delo izolirane klike jugoslovanskih emigrantov, ki nima opore v nobenem pomembnem političnem faktorju zavezniskih držav in zato sploh ne more ogroziti pridobitev narodnoosvobodilne borbe.

General Roatta ali dve plati rimskega procesa

Te dni se je začel na rimski univerzi — zakaj na univerzi, vedi vrag — proces proti italijanskim fašističnim kriminalcem. Med drugimi sedijo na zatožni klopi Fulvio Suvich, bivši podtajnik za zunanje zadeve, Francesco Jacomini, predvojni guverner Albanije, in nam predobro znani general Mario Roatta. Zadnja dva, posebno še general Roatta, nista samo fašistična kriminalca, kakor se izražajo italijanski listi, temveč sta tudi tipična vojna zločince. Vendar pa ti zločinci ne sedijo na zatožni klepi zaradi svojih zločinov v tej vojni, temveč zaradi zločinskega delovanja pred vojno. Vrata njihovih grehov je res dolga in umazana ter kaže te ljudi, te nekdanje voditelje italijanske politike in vojske, v vsej njihovi goloti mednarodnih zločincev in pustolovcev. Ti ministri, guvernerji in generali so

se prav polnicno ukvarjali z atentati na razne mednarodne osebnosti — med drugim na italijanska politična emigranta Carla in Nellija Rossellija —, minirali so vlake, rušili mostove, potapljali ladje v tujih pristaniščih, prenašali v svojih diplomatskih kovčegih v sosedne dežele nalezljive bolezni in podobno, skratka bili so zločinci v pravem smislu te besede in zato tudi zaslužijo kazen, ki bo res kazen.

Prav je in tudi že čas, da ti ljudje odgovarjajo za svoje zločine italijanskemu narodu, ki nima samo pravice, temveč predvsem sveto dolžnost, da jih kaznuje, da s tem izreže iz svojega telesa, kar je gnilega in kvarnega, da se opere pred samim seboj in pred vsem svetom. Kazen, ki bo tem zločincem odmerjena, bo v precejšnji meri merilo demokratičnosti in nedvisnosti

italijanske vlade kakor tudi priskušnja moči naprednih italijanskih množic.

To je prva plat tega procesa, toda ta plat utegne zakrivati drugo plat, ki je stokrat bolj kričeča in ki jo moramo trdo naglasiti v imenu velikega trpljenja našega naroda, v imenu pravice pa tudi v imenu bodočnosti na tem kraju Evrope. Kakor smo na tem mestu podčrtali že ob aretaciji generala Roatte, je bil general Roatta aretirani samo zaradi svojega predvojnega zločinskega delovanja, kar je posebno italijansko desničarsko časopisje izrečno nsglašalo, in ne zaradi svojih javnih zločinov na naši zemlji, ki vsekakor zamenjajo vse njegove mednarodne zločinske podvige. Nikakor nismo pozabili tega pisanja italijanskega časopisja, a tudi nismo pozabili, da general Roatta ni bil pri nas samo zastopnik fašizma, temveč tudi rezobziren graditelj italijanskega imperializma. Italijanski imperializem pa ni mtev, temveč samo pretaka debele solze, zbira novih moči, ter skuša najti novosrajce, ker mu je črna fašistična propda. Zato ne bi bilo nič čudnega, če bi hotel spraviti v kraj svoje „vojskovodje, kulturonoce in orače ledine“ na naših tleh, pod firmo fašističnih zločincev pred vojno.

Naša obtožnica je velika. Po vsej slovenski zemlji je odprta in obtožuje. General Roatta mora tud pred naše sodišče, kjer bo odgovarja za umor in požig. Če pa ne pride pred naše sodišče, potem pa bi bil raski proces, proces Roatte, podoben procesu razbojnika, ki je v domači vasi rusil sekiro nato pa šel v sosedno vas in tam ubil človeka — obsojen pa je bil zato, ker je brusil sekiro a ne ker je bil človeka.

Ciri Kosmač

Jugoslovanske ladje dvigajo zastavo nove Jugoslavije

General Vladimir Velež, šef vojne misije Narodno Osvobodilne Vojske v Londonu je sprejel sporočilo jugoslovanskih mornarjev, da bodo odslej njihove ladje plule pod zastavo s peterokrako zvezdo in da se stavljajo na razpolago NKOJ-u.

Te ladje so sledeče: „Marija Petrič“, „Ivan Topič“, „Dolava“, „Senga“, „Timok“, „Sreča“, „Franko“ in „Lucija“.

Tudi Jugoslovanske ladje v ameriških pristaniščih so po odobri dvignile zastave s peterokrako zvezdo. Po poročilu vršilca dolžnosti načelnika jugoslovanskega pomorskega irca v Ameriki je odredbo izdala dirčica pomorske službe pri vladi dr. Šibašiča.

Peterčkove poslednje sanje

Madžarska je podpisala premirje

Plačati mora Sovjetski Zvezi 300 milijonov, Češkoslovaški in Jugoslaviji pa 100 milijonov dolarjev odškodnine — Umakniti se mora na svoje meje iz leta 1937

Dne 20. januarja so predstavniki časne madžarske vlade podpisali v Moskvi premirje s Sovjetsko Zvezo, Veliko Britanijo in Združenimi ameriškimi državami.

Premirje z Madžarsko je predvsem sad žitev in velikih zmag Rdeče Armade, ki je v svojem zmagovalnem pohodu na Berlin zdrobila tudi Madžarsko, ki je ključ podonavskega bazena in ki je bila za Nemčijo izrednega vojaškega pomena.

Madžarska, v kateri so vladali velikaši in veleposestniki, je zadnjih 25 let s svojim nenasitnim apetitom po tuji zemlji stalno ogrožala mir v srednji Evropi in na Balkanu. Madžarska se je prva zvezala s Hitlerjem in ga je podpirala skoraj do zadnjega in zato ji je Hitler rezal kose češkoslovaškega, rumunskega in jugoslovanskega ozemlja, ter jo določil za svojega velikega žandarja na Balkanu in v Podonavski kotlini.

V pogojih premirja je madžarska vlada priznala, da je izgubila vojno; napovedati mora in je že napovedala Nemčiji vojno; dati mora 8 divizij ter vsa svoja sredstva za bardo proti Nemčiji; plačati mora Sovjetski Zvezi 300 milijonov, Češkoslovaški in Jugoslaviji pa 100 milijonov dolarjev odškodnine;

umakniti se mora na svoje meje iz leta 1937, to je na meje, ki jih je imela preden je segla po ozemlu Češkoslovaške; preklicati mora vse mednarodne pogodbe, ki jih je sklenila v zadnjih letih; razpustiti vse profašistične in protizavezniške organizacije ter stremiti za tem, da uvede resnično demokracijo.

To so pglavni pogoji premirja, ki niso trdi, čepravje Madžarska do zadnjega vztrajala ob Hitlerjevi strani. Madžarska bo plačala nam in Češkoslovaški 100 milijonov dolarjev, vendar bilo bi napočeno mialiti, da je s tem vse pravnano, kajti niti dolarji ne poplačajo talcev, ne poplačajo gorja in razdejanja, ki nam gaje prinesla bivša madžarska soldateska. Madžarski narod se je predramil, kasno sicer, da vzame v roke svojo usodo in usodo svoje neodvisnosti. Nanjem je sedaj, da se trezno odpeve svoje pretekle grabežljivosti in da začne graditi svoje življenje na svojem. Za svoja zla dejanja in svoje kruto vedenjenatleh svojih sosedov pasebošenajbolje oddolžil, če obračuna s svojimi vlastodržci, ki so ga vodili v zločin in v pogubo ter bo skušal zgraditi demokracijo doma in tako postati miroljuben narod v tem delu Evrope. Za tako življenje pa mu daje sporazum o premirju, ki kaže vso širokogrudnost in modrost Sovjetske Zveze, dovolj prilike.

c. m. b.

Privlači nas pristna, globoka, ljudska demokratičnost nove Jugoslavije

Pogovor z urednikom „Il nostro avvenire“ glasila gibanja italijanskih pristašev Nove Jugoslavije

Veliko navdušenje in organizirano delo tržaških Italijanov za Titovo Jugoslavijo ter italijanske brigade v sklopu NOV so poleg volje Slovenskega Primorja in udarne sile naše vojske najboljše jamstvo za to, da bo našel na trd odpor tisti, ki bo skušal nasprotovati volji celokupnega prebivalstva teh krajev, da se priključi Titovi Jugoslaviji.

List „Il nostro avvenire“ (Naš bodočnost) je najlepše zrcalo občudovanja in navdušenja tržaških Italijanov za Titovo Jugoslavijo. Urednik lista je Italijan, Tržačan, ki je bil ob izbruhu vojne z Jugoslavijo že prepričan protifašist. Kakor hitro je naše osvobodilno gibanje seglo z Trsta, je pričel sodelovati. Bil je zaprt, po zlomu Mussolinijeve Italije izpuščen, nadaljeval je z delom v Trstu, dokler mu je bilo mogoče. Nato se je javil Narodno Osvobodilni Vojski.

Z urednikom sva imela ta pogovor na daljavo, odpisal mi je v skoraj brezhibni slovenščini, ki se jo je naučil v letih sodelovanja z nami.

Kadar belem vas list vedno bolj občudujem našo novo Jugoslavijo, kini skovala samo jeklene enotnosti svojih narodov, temveč je tudi izpremenila sovraštvo s svojimi sosedi v prijateljstvo. Danes sta naš zaveznik in prijatelj Bolgarija in Albanija; v sklopu NOV in POS je osnovan avstrijski bataljon, da ponese svobodo v Avstrijo, stoletno tlačiteljico Slovencev; pravkar je bila ustanovljena peša Italijanska Brigada v Narodno Osvobodilni Vojski Slovenije. Številne resolucije Tržaških delavcev, mladine, žena in intelektualcev zahtevajo priključenje Trsta novi Jugoslaviji. Kaj je v tržaških Italijanih prožilo željo, da postanejo državljani nove Jugoslavije?

V tržaških Italijanih so sprožili željo, da bi bilo mesto priključeno Titovi Jugoslaviji isti razlogi, ki privlačijo k Titovi Jugoslaviji svobodoljubne sile vseh sosednjih narodov, to je njena pristna, globoka, ljudska demokratičnost. Jugoslavija je že danes najbolj napredna dežela v tem delu Evrope in ta privlačna moč nas je pritegnila. Čutimo, da smo srečnejši kakor naši bratje v Italiji, ker lahko uresničujemo in bomo uresničili naše težnje v skupni borbi s slovenskim narodom do skupne zmag,

kinam bo zagotovila nesamo osvoboditev izpod fašističnega jarma, ampak tudi lepšo in boljšo bodočnost v napredni ljudski demokraciji. Razen tega pa vsi Tržačani, ki jih niso zaslepili brezumni predsodki, dobro vedo, da za Trst ni življenja razen v povezanosti z narodnim zaledjem. Gospodarsko življenje pod Avstrijo in pod Italijo je jasno dokazalo, da Trst, čeprav so ga imenovali vrata med zapadom in vzhodom, pripada vzhodni, ne pa zapadni Evropi.

Kako se je v Trstu pričelo gibanje pristašev nove Jugoslavije in katere organizacije sodelujejo v tem gibanju?

Gibanje pristašev nove Jugoslavije temelji na sodelovanju najnaprednejših antifašističnih sil Trsta z OF. To sodelovanje se je silno razmahnilo po kapitulaciji Italije in se je v zadnjem času še stopnjevalo. Ko smo videli, kako se v Titovi Jugoslaviji razvija ljudska oblast ter se uresničujejo napredni cilji osvobodilnega boja, medtem ko v Italiji prihajajo zopet na površje in se vrtvajo v državni spirat tiste protiljudske sile, ki so postavile in podpirale fašizem, smo si vedno bolj želeli, da bi Trst pripadel Titovi Jugoslaviji. Ta želja je prišla do javnega, splešnega izraza ob Titovem govoru omejah. Vse, kar je bilo do tedaj še nejasno se je nato sprožilo kot odločna volja vsega tržaškega, italijanskega ljudstva. Mladina in delavni sloj so prvi jasno pokazali to voljo. Ker v današnjih pogojih ni mogoče, da ne bi bil resničen tržaški protifašist tudi pristaša Titove Jugoslavije, združuje naše gibanje vse resnične demokratične sile tržaškega ljudstva, zedinjene v množičnih organizacijah mladine, delavcev, žena in intelektualcev. V skupni resoluciji z dne 20. oktobra 1944 so te organizacije objavile veljo vse italijanski množice, ki jih one predstavljajo, priključenje Trsta novi Titovi Jugoslaviji.

V vašem časopisu pravite, da je Slovensko Primorje pokazalo veliko zrelost v odnosih do Italijanov. Slovenci so pokazali, da se sicer spominjajo fašističnega preganjanja in bodo krivce kaznovali, da pa od fašistov razlikujejo italijansko ljudstvo, ki je bilo tudi žrtev fašizma in je vsaljo, da se osvobodijo in opere sramoto italijanskega naroda. Kakšni odnosi so v tej borbi nastali med obema narodoma, ki sta se nekoč tako sovražila?

Sovraštvo, katere sta včasih sejala med našima narodoma nasprotujoča si šovinizma in ki ga je fašizem še bolj poglobil, je sedaj med zdravimi silami naših narodov na Primorskem le žlosten spomin že minulih časov. Samo italijanski in slovenski izdajalci in nezavedni ljudje še računajo z njim, medtem ko so vse zdrave sile zvezane v odkritosrčnem splošnem sodelovanju, razne organizacije imajo skupne konference in sestanke, italijanske in slovenske enote se skupno bore po vaseh in gorah proti skupnemu sovražniku, skupne akcije se vršijo v Trstu in povsod. Da to ni samo delo aktivistov,

ampak občutje širokih množic obeh narodov, se je pokazalo n. pr. v Trstu, kjer je vse manifestiralo za osvoboditev Beograda, prav tako na Banjščici, kjer je slovenska mladina podarila zastavo tržaški brigadi.

Ne bomo izrazili nobene rasistične misli, ampak golo dejstvo, že omenimo tudi, da mnogi Tržačani vedno bolj čutijo že davno pozabljeni klie slovenske krvi.

Kaj pričakujete od nove Jugoslavije tržaški italijanski delavci, intelektualci, trgovci?

Od nove Jugoslavije pričakujemo vse, kar je v zvezi s svobodo, pravico in napredkom. Pričakujemo dobrine, za katerimi smo zaman težili, tako pod Avstrijo kot pod Italijo. Pričakujemo to, kar je v zvezi z razmahom pristaniškega prometa, industrije itd.: delo, blagostanje, vrnitev tiste polnosti življenja, ki je primerna značaju Tržačanov. Delavci vedo, da bo v Titovi Jugoslaviji, delo zagotovljeno, priznано, primerno nagrajeno ter da bodo imeli ob njem čast in veselje, ne pa kot pod fašistično Italijo in Nemčijo, pritisk in prezir. Vedo, da bodo zastopale njihove koristi svobodne strokovne organi-

zacije, ki ne bodo več same komedija in sredstvo tlačenja kakor dosedanji sindikati. Trgovci seveda težijo po večjih dobičkih, ki jih bo zagotovil pospešeni promet, med tem ko lastniki ladjedelnic in mornarskih podjetij so pet žele kakor leta 1918. priključen Trsta k vzhodni deželi, ker bo same v tej zagotovljeni tudi razvoj te panoge tržaškega gospodarskega življenja. Intelektualci pa si žele razmah kulture in umetnosti ter možnosti, posvetiti se svobodnemu studiju kateregakoli področja, dobivajoč od države pomoč namesto ovir, ki so bile mnogokrat posledica nazadnjaštvaja prejšnjih režimov.

V pozdrav mi je urednik „Il nostro avvenire“ napisal: Vedite in povejte vsem Slovincem, da je tržaško ljudstvo zavedno, napredno, delavno. Kakor dajemo sedaj svoj delež v skupni borbi, tako ga bomo dajali jutri v obnovi in graditvi. Vemo, da bomo mogli le tako dokazati, da smo vredni onih treh dobrin, ki sem jih zgoraj omenil, in ki nam jih bo Titova Jugoslavija prinesla: svobode, pravice, napredka. Delo nam bo zato ne samo dolžnost temveč veselje, saj bomo delali za nove domovine, za naše ljudstvo, za naš dobrobit in za boljšo bodočnost nas in naših sinov.

Marija Vilfan

Odlok Predsedstva SNOS-a

o zaščiti knjižnic, arhivov in kulturnih spomenikov

Predsedstvo SNOS-a je sprejelo sledeči odlok o zaščiti knjižnic, arhivov, umetniških, kulturnih in zgodovinskih spomenikov, znanstvenih in umetniških, zbirki in prirodnih znamenitosti, ki bo objavljen v prihodnjem Uradnem listu:

Člen 1.

Vse knjižnice, vsi arhivi, umetniški, kulturni in zgodovinski spomeniki, znanstvene in umetniške zbirke in prirodne znamenitosti, last kogarkoli, spadajo pod posebno zaščito slovenske narodne oblasti.

Člen 2.

Odsek za prosveto pri Predsedstvu SNOS-a se pooblašča, da ob sodelovanju Znanstvenega instituta pri Predsedstvu SNOS-a preko okrožnih, okrajnih in krajevnih narodno osvobodilnih odborov izda vse oblastne ukrepe, ki so potrebni, da se v členu 1. naštetih stvari zaščiti pred poškodbo ali, kolikor so že poškodovane, po možnosti postavijo v prejšnji stan in zaščiti. Odseku za prosveto, ob sodelovanju Znanstvenega instituta, pripada tudi vrhovne nadzorstvo nad izvrševanjem teh ukrepov.

Člen 3.

Glede po tem odloku zaščitenih stvari, ki jih ne upravljajo organi slovenske narodne oblasti, je izvesti zaščito odnosno postavitev v prejšnji stan po možnosti sporazumno z lastniki teh stvari ali, če so ti odsotni, z njihovimi zastopniki. Vsi organi slovenske na-

rodne oblasti so dolžni nuditi pri tem vso po okolnostih potrebno pomoč.

Člen 4.

Vsi organi slovenske narodne oblasti, ki bi zagražili zamudno ali malomarno izvedbo teh zaščitnih ukrepov, so v primeru, če zaradi te zamudnosti nastane ali se poveča škoda, razen disciplinsko še odškodninsko in kazensko, a tudi privatniki, lastniki zaščitenih stvari, kazensko odgovorni. Kazen je denarna od 100 do 10.000 Lit. Sodbe izrekajo okrajna narodna sodišča, v katerih okolišju ima krivce svoje bivališče. V primerih velike malomarnosti morajo sodišča gledati stvari, ki so privatna (nedržavna) last izreči tudi brezodškodninsko razlastitev v korist slovenske narodne skupnosti.

Člen 5.

Ta odlok dobi obvezno moč z objavo.

Vsi poštteni Jugoslovani v inozemstvu proti kralju Petru

Zveza jugoslovanskih mornarjev je na sestanku, ki se je vršil 23. januarja v Londonu, najostreje obsodila kraljev poizkus razbiti enotnost jugoslovanskih narodov in njegovo nepravilno poseganje v njihove pravice.

Enoglasno so mornarji obljubili svojo popolno pomoč NKOJ-u, ki ga priznavajo za edino zakonito vlado demokratične in federativne Jugoslavije z maršalom Titom na čelu.

KULTURA

Zaščita knjižnic, arhivov in kulturnih spomenikov

(Ob dloku Predsedstva SNOS-a)

Ker je v pretekli dobi bilo uničenih mnogo knjižnic in dragocenega arhivskega materiala, žalnega bodisi za starejše dobe ali še posebej za določeno narodno osvobodilno borje, je bil dloku Predsedstva SNOS-a nujno potreben. Razumljivo je, da se v časi vojaških operacij uniči mnogo v čl. 1. naštetih predmetov, vendar bi se bilo mnogokrat poškodovanju ali uničenju mogoče izogniti. Res je, da so vojaški cilji prvenstveni, vendar je v okviru mej, ki jih dopuščajo vojaški vidiki, treba gledati, da se izopemmo vsakemu nepotrebnemu uničenju knjižnic in drugih kulturno važnih predmetov.

Med zaštetne predmete je treba pristihi vse javne in zasebne knjižnice, arhive občin, okrajnih glavarstev, sodišč, arhive z zemljiškimi knjigami, arhive vseh ostalih uradov in ustanov dalje okupatorske in domobranske vojske in civilne arhive (italijanske, nemške in madžarske, kakor tudi dnevno časopisje, letake, brošure, tiskovine itd.); prav tako je dolžnost vseh naših vojaških in političnih oblasti, da varno hranijo vse svoje čte, dopise, poročila; posebno paznjo je treba obrabati na starejšo partizansko literaturo iz prvih časov osvobodilne dobe, ki je danes že redka in posebno dragocena (listi, letaki, proglosti, zapiski in dnevniki partizanov); dalje je potrebno paziti, da se ne poškodujejo ali celo uničijo predmeti umetniške ali zgodovinske vrednosti (zgradbe, kipi, slike, razni zgodovinski važni predmeti, narodopisno zanimivi predmeti in še obstoječe zasebne in javne znanstvene in muzejske zbirke).

Ukrepe oblastnega značaja, nanašajoče se na edice in vsa pojasnila ter navodila, ki izdajajo cilek za prosveto s sodelovanjem Znanstvenega instituta. Prav tako bo odsek za prosveto s sodelovanjem Znanstvenega instituta iml vrhovno nadzorstvo nad izvrševanjem teh ukrepov.

Arhivi, registre in tekoči akti, uradni dopisi, proglasti itd, bodisi bivših in sedanjih oblasti, so izredno važni zgodovinski vir za slovensko narodno zgodovino. Ne gre tu le za važne akte, ki se nanašajo na velike politične dogodke. Gre tu nasprotno tudi za dokumente, ki zadevajo krajevne razmere vsakega našega, tudi podeželskega kraja. Zato je treba čuvati zlasti naše občinske in župnijske arhive in uradne knjige.

Posebno važnost je treba poglobiti zlasti na akte in dokumente okupatorskih oblasti, arhive naših domačih izdajalcev, h katerim je treba pristihi vse letake, tiskovine, oglase, pozive, dalje njihovo zasebno korespondenco, dnevnike, zapiske, fotografije in podobno. Vse naštetje je za nas velike politične in pravne važnosti. Zato imajo naši sovražniki interes, da te dokumente, ki jih kompromitirajo, uničijo. Za bodočega zgodovinarja naših narodno osvobodilnih borb pa je vse naštetje nepogrešljivo gradivo.

Še večjo vrednost imajo za zgodovinarja vsi spisi in dokumenti, uradni akti, dopisi, zapiski, korespondenca, dnevniki itd. naših vojaških edinic, političnih oblasti in posameznih borcev, aktivistov, pa tudi zasebnikov. Isto velja za vso partizansko literaturo od letakov do listov in knjig, ki jih je treba zbrati in skrbno čuvati. Zlasti pa je treba paziti na danes že tako redko literaturo od začetka naše narodno osvobodilne borbe do jeseni 1943. Marsikaj je shranjenega, za kar vedo le redki posamezniki. Znanstveni institut ima na osnovi odloka z dne 12. marca 1944, dolžnost, da zbira in shranjuje po dva primerka od vsake publikacije, ki izide na osvobodjenem ozemlju in v okviru narodno osvobodilnega gibanja ter je namenjena javnosti. Prav tako nastaja pri Znanstvenem institutu zbirka vseh arhivalij, nanašajočih se na narodno osvobodilno borbo od prvih početkov dalje. Zato je potrebno, da je vsakdo, ki ve za tak shranjen material o tem obvesti Znanstveni institut, ali pa sporoči imena in sedanje bivališče oseb, ki zanj vedo. Na ta način bo v upodnejših razmerah ves ta material mogoče takoj zbrati.

Ponovno opozarjamo, da so vsi navedeni predmeti, arhivske zbirke in knjižnice zlasti

okupatorskih oblasti, njih organizacij ali posameznikov, ki so bili v času fašističnega režima izdajalci in tujih fevdalcev skupna narodna last in se zato nikdar ne sme zgoditi, da bi kdorkoli razumel to tako, da vsakdo lahko poljubno raznaša in uničuje dobrine, o katerih odloča le naša narodna oblast. Če se danes zanimamo za knjižnice in arhive tujerodnih graščakov in podobnih ljudi, tega ne delamo v njihovem interesu, ampak zato, ker se zavedamo, da so ti predmeti le del naše narodne imovine.

Biža se dan po polnega osvobođenja. Kakor moramo biti pripravljeni povsod, tako moramo biti pripravljeni tudi v tem pogledu, da bomo tedaj storiili vse, kar je važno in potrebno iz političnih in zgodovinskih razlogov in v korist naši kulturi. Zato smo odgovorni pred našim narodno osvobodilnim gibanjem in pred prihodnjimi rodovi. Storit moramo vse, da bomo pomagali ohraniti prevažno gradivo, ki bo potrebno za verno silko in za obračun s preteklostjo.

Znanstveni institut

Ob Nušičevi „Sumljivi osebi“

Za Molierovim Namišljenim bolnikom, ki je bil prvi poizkus klasičnega dela, se je lotilo naše Narodno gledališče z Nušičevo Sumljivo osebo realistične komedije.

Sumljiva oseba sodi nedvomno med šibkejša Nušičeva dela, je v komičnih zapletih primitivnejša in tudi kot politična satira manj ostrá od nekaterih drugih njegovih del, ki so nam v spominu še iz predvojnih let (Dr., Gospa ministrica itd.) Šloraj vsa komika je situacijska, ta pa je za igranje mnogo zahtevnejša kot besedna. Dejanje je enostavno, ne preduhovito in v zapletih močno osjorjeno na dela svetovnih komediografov, posebno še na Gogoljevega Revizorja. Revizorska je že snov sama: od nekod prihaja sumljiva oseba. Razplet gre sicer v drugo smer - v Revizorju pričakujemo oblastnika, pa pričakamo pustolovca, tu pričakujemo „sumljivo osebo“, pa se navsezadnje izkaže, da je to prav nezanimiv in pošten človek.

Povsem revizorski je zaplet, ki ga povzroči branje pisma „sumljive osebe“, tak

je tudi prizor pred koncem, ko pride brzojavka in pove, da je „sumljiva oseba“ že prijeta. Tu je Gogolj učinkovito zaključil z nimim prizorom. Nušič pa je dodal še kratek in prazen dialog, ki bi ga spreten režiser črtal. To daje komediji videz nezaključenosti - najzgodnejši dokaz za to smo imeli pri vseh predstavah: Zastor je padel, ljudje pa so obsedeli in niso vedeli, ali bodo videli še tretje dejanje, ali naj grejo.

Igralsko nam je primer Sumljive osebe pokazal, da ne drži vedno načelo, po katerem naj bi bila klasična igra tisti preizkusni kamen, ob katerem lahko precejni igralsko sposobnost gledališke družine. Marsikaj, kar je bilo pri Molieru spretno zakrito v karikirani igri, ki je tam uspela, se je razgalilo pri Nušiču, v realistični igri, ki hoče naravne, preproste komike, ne karikatur.

Režiser Lojze Potokar je sicer povezal posamezne podobe, tudi šibkejša, v dovolj močno celeso, dal je igri tempo, čeprav ponekod prehrupen in nas prepirčal, da krivda za precejšen neuspeh ni v režiji. Kot nosilec osrednje vloge je s svojim srezkim kasetanom edini zadel realistično komiko. Učinkovit, čeprav že povsem karikiran, je bil Presetnikov pisar Zika. Česnik je s svojim močno karikiranim, pa dobro zadržanim stariim praktikantom prvirčezares uspel. Vsa ostala komika je bila pravi nizke cene.

Draga Ahačičeva, ki je bila pri Molieru naravna in prijetna Tolneta, je bila tu že vse preveč narejena. Tiranov Djoka, sicer naslovna, pa vendar majhna in igralsko neveljavna vloga, je bil eleganten in vsekovi gladek, motila pa je statičnost njegove igre. Ta nas je že večkrat preprečevala o tem, da je njegovo težiče v recitaciji, ne v razgibani dramatski igri. Uspela režija Moliera pa nam daje misliti, da bomo dobili v njem močnejšega režiserja kot igralca.

Če smo zapisali ob premieri Namišljenega bolnika, da je močno uspel in predvsem to, da je uspel poizkus režiserja, zasesti večino vlog z mladimi kadri, pa to za sumljivo osebo gotovo ne drži. Iz nekaterih likov in prizorov, ki so bili

ostri in umetniško dovolj izdelani, je močno izstopila vrsta bledih, izumetničenih, prisiljenih figur in zunanje hrupnih, varljivo komičnih, notranje pa kaj praznih prizorov. Vse to je dajalo vzporedno te ne preobčute komedije v marsikaterem prizoru petat dilatantizma.

Danes smo skušali pogledati na delo našega gledališča z merili, ki razmeram, v kakršnih njegovo delo nastaja, morda niso povsem usrezna. Jasno je, da majhen del naših igralcev, ki je našel v narodno osvobodilni borbi pravo pot, ne more v uspehom nositi vse teže gledališkega dela. Jasno je tudi, da novi igralski kader, ki je po večini brez vsake gledališke tradicije, ne more v nekaj mesecih narediti čudežev.

Krivda, da uspeh ni popoln, je tudi med tistim delom naših odrskih delavcev, ki so šli brezbržno mimo vsega, kar nam je dal in kar je od nas zahteval naš čas. Ti ljudje, ki jim ni bilo mar niti resne besede o kulturnem molku, niti vabil, naj pridejo na osvobodeno ozemlje, predajajo že četrto leto slovensko besedo s tem, da igrajo danes v ljubljanskem teatru Carinja in Linhart!

Osvobodjeni Beograd in osvobodjeni Pariz sta pokazala, kakšna je usoda tistih, ki so zablodili takrat, ko jih je narod potreboval. Pokazala sta, da te ne obvaruje pred njo niti blestaje umetniški sloves, niti naslovno nesmrtnika francoske akademije. Primer Pariza in Beograda naj bi bil tudi delu ljubljanskih umetnikov dokaz, da je treba biti najprej človek, vreden mesta v novi družbi, šele potem pride drugo, tudi prevažno vprašanje: kakšne so tvoje sposobnosti.

Vse to postavlja še tem večje zahteve našemu novemu Narodnemu gledališču: postati more tista osnovna celica, ki bo ponesla svobodno slovensko besedo iz gozdov in vasi v naša središča, zbrala okrog sebe, kar je ostalo zares zdravega tam, prevečrta ljubljansko gledališče, pri tem pa znala tudi obdržati in dvigniti njegovo višino. To so velike naloge. Vsi bodo morali dati iz sebe vse, da jim bodo kos.

D. M.

PO SLOVENSKI ZEMLJI

Zapadno primorsko okrožje Dalmaciji

Nov dokaz bratstva jugoslovanskih narodov

Slovinci na najskrajnejših mejah Titove Jugoslavije se zavedajo, da brez velikanske pomoči južnih bratov, ne bi bilo mogoče voditi osvobodilne borbe slovenskega naroda, še manj pa doseči svobodno Primorsko.

Zato je Zapadno primorsko okrožje takoj, ko je izvedelo, da Dalmacija strada načelo akcije pod gestom: „Zapadna Primorska bratom junaške Dalmacije.“ Akcija bo trajala od 15. januarja do 15. februarja.

Tudi žene in mladina Zapadno primor-

skega okrožja bodo v okviru svojega predkongresnega tekmovanja imeli od 21. do 28. januarja teden pod gestom: „Žene in mladina Zapadne Primorske bratom junaške Dalmacije.“

Pomoč, ki jo dajejo Primorci stradalnim Dalmatincem, je izraz neločljive enotnosti in bratstva obeh narodov, ki ju je tesno povezala skupna junaška borba. Za skupno stvar so umirali naši najboljši sinovi in hčere od Vardarja pa do najzapadnejšega dela Slovenske Benečije, zato bomo tudi skupno uživali svobodo.

Mama, ponosna bodi!

Po cesti je prihrumel tank, za njim drugi in tretji, nato avtomobili v dolgi, neskončni vrsti. Ženske na njihah so dvignile glave.

„Cankarjeva brigada je. Saj so že pravili, da dobi avtomobile in tanke!“ je vzkljnilo dekle. Cankarjeva brigada motorizirana! Zajelo jih je veselje, mahale so z rutami v pozdrav in veselo vzkljkale. Tedaj je zadržala iz tanka strojnica, krogle so se vsule po strnišču na njivi. Žene so onemele.

„Jezus! Nemci!“ so vzkljkile ter se zagnale po njihah proti gmajni nad vasjo, med tem ko so tanki zavili na Suhor. Zdaj je bilo videti že kolone vojakov, ki so prodirale od vseh strani.

„Ofenziva!“ Beseda je padla težko in grozno med ljudi. Pri Suhorju so zapraskale puške, matere so zatrepetale pod drevesi v mislih na može in sinove, ki so se spoprijeli z Nemci. Strahovito streljanje ni prenehalo.

Tedaj je planila Južinova mati. „Ženske, pomagati bo treba! Kaj če bo kdo od naših ranjen? Domov grem po obvezo!“

„Ne nori, Južina! Zdaj, ko so v vasi krog in krog Nemci. Ubijete jo.“ jo je prijel za ramo sosed.

„Naj me! Jaz grem.“

Pred vasjo se je ustavila. Izpod kozolca je vzela koš in stopala počasi proti hiši. Nemci so jo nezaupno ogledovali, vendar se je ni nihče dotaknil. Doma je vzela obveze in drugo potrebno in odhitela proti Suhorju, odkoder se je streljanje oddaljilo pod goro.

„Je kdo ranjen? Ubit? Kaj je z Janezom?“ je trepetala, ko je stopala prepuzojoč za Nemci po cesti. Iz vasi se je utrgalo dekle. „Južinova mati, na apotekarjevi njivi leži! Kramariča so tudi ubili!“ je hlipalo in kazalo z rokami.

Mati je stekla proti njivi. Ubit? Moj bog, pozabila je vprašati kdo. Truplo je ležalo z razprtimi rokami na obrazu sredi brazd. Tedaj je postal materin korak naenkrat silno težak, kri ji je pritisnila v senca, njive, travniki, gore, tanki in Nemci na cesti, vse se je zavrtelo.

„Janez!“ Krik je zarezal prav do vasi. Neka ženska je kriknila: „Beži, da ne ustrele še tebe.“ Toda mati ni več jokala, ne klicala. Ko je zatisnila sinu oči in ga je pogladila po bledem čelu, se je zavedela. „Ne bom jokala“, je rekla, „samo stran te spravim, da te še mrtvega ne oskrunijo.“ Dvignila je truplo v naročje. Šele tedaj

je opazila tanke, ki so se bližali po cesti. Spustila je sina na tla in kot ne bi bilo nič, je krenila preko njive, dokler tanki niso odbrneli mimo. Potem je hitro skočila k trupu in ga odnesla. Komaj pa je bila sredi poti, so se med hišami spet oglašili tanki. Spet je položila mati sina na njivo in čakala, kdaj jo pokosi strojnica. Nemci so se ozirali za ženo, ki je tavalala sredi njive, vendar se jim ni zdelo vredno, da bi se ustavljali.

Ko pa je bila že tik pred vasjo, so pridrli izza hiš nemški vojaki. Z zadnjimi močmi je zbežala s sinom v naročju med hiše in se skrila med prvimi kozolci. Iztrgala je kopo krme in jo vrgla nase in na sina, da se je zakrila. „Kar bo, bo. Če že, naj me ubijejo pri tebi,“ je stiskala k sebi mrtvo glavo, med tem ko so stikali in preklinjali okrog kozolca Nemci. Ko so fašisti odšli in je odbrnel poslednji tank, se je izkopala izpod krme. Dvignila je pest in zažugala za njimi: „Dva sina ste mi ubili, prokleta golazen! Toda, ko vas premagamo, mi ne pridite v roke!“

Ko so prišli sosedje, da bi jo potolažili, so začudeni videli, da na njenih razoranih licih ni solza. Samo žalostno jih je pogledala in dejala trdo, skoraj ponosno: „Hotela sem pomagati ranjenim partizanom, pa sem našla mrtvega svojega sina. Vedel je, zakaj je padel. Pomagajte, da ga pokopljemo!“

* * *

To je povest Južinove matere iz Dragomlje vasi, ki govori, kako je v veliki nemški ofenzivi izgubila drugega sina. Od tedaj so na domačiji same ženske. Štirje rodovi - prababica, mati, snaha in šestnajstmesečno dete.

Spomladi pa je ozelenela zemlja in njive so klicale k oranju. Takrat je prišla Južina za plug, snaha pa je priganjala vola in opravljali sta kmetijo v skrbi od jutra do večera. Starka pa je sedela doma in varovala otroka.

Kdaj je bil čas za počitek? Ko je prišla Južina domov, je prišla v roke svinčnik in zapisovala misli, ki jih bo povedala zvečer na sestanku. Članica Krajevne odbora je. Danes je treba zbrati živež za vojsko, jutri peljati hlode na žago, pojutrišnjem spet drva za bolnico, vsak dan nove naloge je treba izpolniti.

V neprestanih skrbih se je postaral njen obraz. Toda ostala je trda in ponosna.

Od prvih dni, ko so se skrivali nad vasjo prvi partizani, je njena misel čim več jim pomagati. Njena hiša je vedno odprta partizanu, ki gre mimo. Skrivala jih je in se sama skrivala v najtežjih časih pred Italijani in Nemci. Delala in vzgojila se je s partizani. „Same ženske smo pri hiši, naše delo zahteva enakopravnost,“ pravi.

Na velikem zborovanju žena je bila odlikovana z Redom hrabrosti za uspešno delo, za vse napore, premagovanja in žrtve. In za sina, ki sta padla za svobodo. Ko je prejela odlikovanje ji je bilo, da bi zajokala. Pa ni. Spomnila se je sinovih besed: „Mama, ponosna bodi!“ Tugo

Dalekometni top je šel v zrak

V Tržič pripisaka vlak. Pripeljal je vojaški material in vojaštvo. Naše minerec Teneta, Borisa in Francija, je bodel v oči dalekometni top kalibra 45 mm, ki je bil na vagonu št. 328 - D. „Več kaj, Tone, sem že potuhtal. Zavezniki.“

„Kako zavezniki?“

„Poslušaj!“ ...

Drugi dan dopolne so trije pristaniški delavci nestrpno hodili okoli postaje. Nenadoma pa zatulijo sirene. Alarm. Zavezniška letala. Naatane panika. Nemški in italijanski stražarji gledajo sbežano okoli sebe.

Penovno zapiskajo sirene. Čuje se brnenje letal. Stražniki se razgubijo.

In tedaj ... strahovit pok in vagon št. 328 - D je zletel v zrak.

Nemški in italijanski fašisti hite v zaklonišča. Saj kakor zgleda padajo bombe prav na postajo.

Naši tovariši pa so se izza neke škarpe zadovoljno smejali.

Srečko R.

Švabobranci streljajo s topovi in mečejo granate na lastne vasi, lastne domove

Bil sem v neki vasi Suhe Krajine, ki so jo fašisti z bombardiranjem skoraj vso razdejali. Stopil sem v nizko hladno bato, kakršnih je ted dosti. Otroci so se tiščali okoli napol podrte peči. Sedem bledih obrazov, upadlih lic, se je zazrla vame. Bili so bosni in napol goli. Mati je hodila okoli kot senca. Belna je. Najmlajša dva sta jo vlekla za raztrgano krilo in jo presila za kruh ...

„Kje imaš moža?“ „V Borovnici straži most.“ „Most straži, da lažje hodijo po njem Nemci in švabobranci, ko hodijo požigati naše vasi“, sem pristavil. „Ali niso pred kratkim belogardisti na povelje nemškega oficirja nabijali s topom in metali mine v to vas?“

Potrdila je in se v zadregi zamišljeno zazrla v tla ... Vem kaj jo je razjedalo. — Morda je bil med njimi njen mož in streljal na domačo vas, na dom na svojo ženo in otroke. Iz strahopetnosti je za ceno judževih grošev prodal lasten narod in dom. Kaj porečejo otroci ko dorastejo?

Jože

Preko sinjega Jadrana domov!

Da ponovno udarimo in dokončno preženemo okupatorja z naše zemlje.

Po polnem ozdravljenju v južni Italiji smo se lahko zopet razveselili povratka v domovino. Vkreali smo se na naš parnik „Ljubljano“, ki nas je prepeljal preko sinjega Jadrana v osvobojeni Split. Nismo se mogli dovolj naučiti novemu življenju v našem najlepšem pristanišču. Naši bratje Dalmatinci z

veliko vnamo gradijo in popravljajo. Nemci, švabobranci, ustaši in četniki pa delajo pokorc za svoja dejanja. Jetniki so in morajo graditi, kar so podirali.

Prežeti z mrčnje do okupatorja smo se napatili v naše še neosvojejene kraje, da udarimo po njih, da se maščujemo za vse prizadete rane, da čimprej osvobodimo vso Slovenijo. Iz dopisa vojaškega dopisnika Dragota

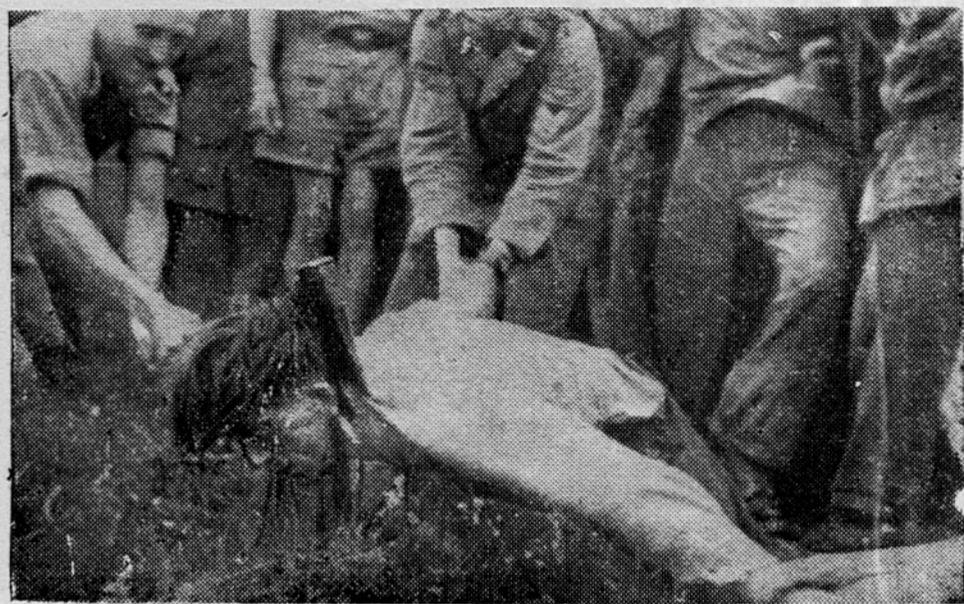
OBTOŽUJEMO

Ali so to še ljudje?

Iz krvave kronike zločinov fašističnih zveri v človeški podobi

Pred nami leži knjiga nezaslišanih grozot in trpljenja, ki ga naš narod že četrto leto prestaja pod italijanskimi in nemškimi fašističnimi okupatorji in njihovimi izdajalskimi hlapci. Fašistično domobransko nasilje, je naslov tej knjigi obtožb in dokumentov o zverstvih nad zavednimi slovenskimi ljudmi, ki se z besedami popisati skoraj ne dado. Imena

v levo oko. Nesrečnež je kriknil v bolečini in krvav curek se je pocedil po licu iz izteklega očesa. Nož se je obrnil in iztrgal oko. „To imaš za - Smrt fašizmu!“ Spet krik mučene žrtve: noževa ost se je zadržala v desno oko. „To imaš za - Svobodo narodu!“ V preplašene, od groze trepetajoče vaščane sta zezevali dve krvavi votlini. Isto so rablji ponovili tudi pri

tisočev in tisočev zverinsko mučenih, zaklanih, ustreljenih, živih sežganih žrtev polnijo strani, da te obide zona spričo tolikih grozot in neverjetne moralne pokvarjenosti okupatorjev in domačih judževih izrodov. Poročilo o tej krvavi obtožbi bomo prinesli v eni prihodnjih številkih, to pot samo odlomek, samo en primer podivjanega zverinstva, ki so ga okupatorski rablji celo fotografirali.

Objavljeni posnetek je eden izmed devetih fotografskih posnetkov, v katerih so poživljeni nemški in belogardisti morilci ovekovečili svoj zločin nad dvema ujetima partizanoma ob priliki roparskega vdora v vas Krnice na Primorskem lani junija. Za ta svoj krvavi podvig so sklicali vse vaščane, ki so morali obstopiti morišče in prisostvovati grozodejstvu do kraja.

Najprej je stopil krvnik pred prvo žrtev in jo z bodalom sunil

drugem jetniku. „Ali vidita zdaj Tita?“ so se potlej rogali žrtvama

Toda mučenje s tem še ni bilo pri kraju, kakor je razvidno iz zaplenjenih fotografij. Žrtvi so položili na tla, z glavo na štoru posekanega drevesa. Dva vojaka sta nategnila roke, tretji, nemški podoficir si je slekel bluzo in z mersarsko sekiro počasi seka glavo, privzdignjeno na štoru. Slike nazorno kažejo najprej zamah, potem kako je sekira padla na tilnik, kako je glava odpadla. Naslednje fotografije kažejo obe glavi ležeči v travi, potem obe obglavljeni trupli, končno pa obe glavi postavljene na mizo. Prva ima titovko in med zobmi cigareto. Vse te nečloveške prizore objavljenja spremljajo zbrani Nemci in belogardisti s sladostrastnim okrutnim režanjem na licih... Zdi se nam, da vsaka nadalja razlaga teh strahotnih dejstev in dokumentov ni več potrebna.

V laboratorijih sovjetskih učenjakov

Živa voda

V operacijski sobi je bilo tiho. Na mizi je ležal bolnik in težko dihal. Iz vodovodne pipe je kapljala voda, na steni je neprijetno tiktakala ura. Tekel je boj za človeško življenje, vsakdanji dvoboj kirurga s smrtjo. Asistenti so kot pravi sekundant sploščljivo stali v ozadju.

Kirurg je rezko dajal povelja:

— Pinceto, noži!

Operacija je bila nenavadno težka; dno rane je bilo pokrito z drobci kosti ter natrganim tkivom. Rana je močno krvavela in iztekajoča kri je ovirala kirurga pri delu.

— Trombin, hitro, — je zaklical zdravnik.

Sestra mu je podala košček vate, namočene v trombinu. To je bilo novo sredstvo za ustavljanje krvi, ki ga je iznašel profesor Kudrjašev. Operacija se je nadaljevala — in samo človek, ki je molče stal v ozadju, se je zganil, kot da bi ga kdo poklical. Bil je Boris Kudrjašev, biolog, profesor Moskovske univerze, ki je prišel sem, da bi opazoval učinek svojega preparata.

Boris Kudrjašev se je rodil v vojaški rodbini. Njegov oče, kapitan ruske vojske, je bil pri Avgustovu leta 1914 odlikovan z zlatim mečem. Rešil je iz obkolitve večjo edinico ter ujel nekaj sto Prusakov s topovi in strojnimi. Hrabri oficir je služil nato v Rdeči Armadi, kjer je bil komandant bataljona. Kapitan Kudrjašev je vzgajal svojega sina v ljubezni do vojaške službe ter si želel, da bi tudi njegov sin — kot vsi Kudrjaševi — postal vojak. Borisu so ostali v spominu zlati našiti očetove uniforme, dolge očetove brkete pravljica o živi vodi, ki mu jo je oče tako rád pripovedoval.

— Ležal je carjevič Ivan mrtve na zeleni travi. Priletel je ptica — sokolica, izpremenila se v prelepo deklico, samo carevno Marijo. Vzela je beli robc, ga pomočila v živo in mrtvo vodo ter polo-

žila carjeviču na rano. In carjevič Ivan je vstal, potegnil meč ter odsekal zmaju glavo.

Ko je odrasel, se ni hotel ločiti od svojih otroških sanj in po očetovi smrti je vstopil v kadetnico. Toda usoda je hotela drugače: predstojniki so opazili njegovo izredno nadarjenost ter ga poslali na akademijo. Poslej je v svojem predlogem vojaškem plašču sedel med slušatelji biološke fakultete Kazanske univerze. Minilo je nekaj let in Kudrjašev je z odličnim uspehom dokončal fakulteto ter že imel za seboj vrsto znanstvenih del, ki so mu odprla vrata na Moskovsko univerzo. Zdaj je bila njegova naloga bojevati se na polju znanosti.

Ko je imel 30 let, je že postal doktor biologije ter profesor Moskovske univerze. Posvetil se je vitaminom; v njih se skrivajo mnoge skrivnosti o rasti in razvoju človeka. Vabljive perspektive so se odkrivale pred mladim učenjakom: živa in mrtva voda sta se mu razodevali v strogih in zapletenih kemičnih formulah. Če bi poznali te tajnosti, bi lahko vplivali na najbolj zapletene procese v človeškem organizmu — in morda bi lahko premagali celo smrt ...

Profesor Kudrjašev je začel proučevati malo znani vitamin „K“. Opazil je, da od njega zavisi strjevanje krvi. Mladi učenjak je postal stalni obiskovalec kirurških klinik. Prisostvoval je številnim operacijam ledvic, želodca in možganov. Kri je zalivala roke kirurga, bolnik je slabel in pogosto tudi umrl radi izgube krvi. Kudrjašev je ugotovil, da vitamin „K“ ugodno vpliva pri nekaterih boleznih, kjer izgubi kri sposobnost strjevanja — da pa je brez učinka, če je kri zdrava.

Ne, vitamin „K“ ne more pomagati borcu, ki mu izteka kri na bojnem polju. Kje je ta čudežna živa voda, ki bi kot na zagovor ustavila kri, če bi jo položili na rano ...?

Mladi biolog je sedel za knjige. Prelistal je mnogo zvezkov domače in tuje literature; morda se v njih kje skrivajo sledovi čudodelne vode?

Ruski učenjaki so že koncem prejšnjega stoletja odkrili v človeški krvi protrombin, snov, ki se z delom tkiva spaja v trombin. Trombin pa zapira pot iztekajuči krvi. In že takrat se je ruskim učenjakom posrečilo izločiti prvi trombin iz živalske krvi.

— Če bi izdelal preparat visoke koncentracije, namočil vanj košček vate ter položil na rano — ali se ne bi ustavila kri? — je razmišljal mladi učenjak.

Ko je našel pravo sled, ni več miroval. Sklenil je, da mora ustvariti novo močeno sredstvo za ustavljanje krvi, zdravilo, ki bo obenem poceni in vsakomur dostopno.

V malem laboratoriju Mohovske univerze se je profesor Kudrjašev lotil težavnega dela. Končno je po šestih mesecih izdelal prve tri grame dragocenega preparata. Trombin je bil tu — ali novo sredstvo je bilo treba še preizkušati, najti način masovne proizvodnje. To pa je po najskromnejših računih zahtevalo dolge mesece.

A prav tedaj, ko se je profesor sklanjal nad epurvetami s prvimi grammi novega preparata, se je začela vojna. Treba je bilo hiteti. Kudrjašev in njegovi sodelavci so mrzlično nadaljevali z delom. Poiskusi na živalih so potrdili njegove izsledke; vata, namočena v trombin, je ustavljala kri v treh sekundah. Rana se je pokrila z gladko rdečasto skorjo. Zdaj je bilo treba izdelati sterilno čisti preparat za kirurške klinike. Vojna je zahtevala kratke roke: nalogo je bilo treba rešiti v desetih dneh. Toda sterilizacija trombina je prinesla nove težave: ta preparat ne prenese več kakor 55 stopinj, običajni filtri pa ne propuščajo trombinu. Končno je Kudrjašev izdelal nekaj gramov sterilnega preparata. Poizkusi pa so pokazali, da je steriliziran trombin prenehal ustavljati kri; živa voda je izgubila svojo ču-

dodelno moč.

Treba je bilo začeti spet od kraja. A Kudrjašev ni odnehal in uspešed je uspel. Zdaj je bilo treba rešiti zadnjo, morda najtežjo nalogo: najti postopek za masovno proizvajalno zdravilo. Posrečilo se je. Tedaj pa se je pojavila nova, nepričakovana težava: Preparat je že po nekaj dneh izgubil svojo zdravilno moč. A Kudrjašev ni izgubil poguma. Z neizmerno potrpežljivostjo se je lotil dela; napravil je preko 300 poizkusov in končno je bila premagana tudi ta, poslednja zapreka.

Kudrjašev je spet oblekel vojaški plašč ter odšel v vojno bolnico. Potoval je z

Pomoč sovjetskih kmetov Rdeči Armadi

Svoje ljubezni do Rdeče Armade sovjetski kmetje ne izražajo z besedami in govori, marveč s požrtvovalnim delom na polju in bogatimi darovi in fond Rdeče Armade.

„Mi nimamo topov, tankov in letal“ — pravijo sovjetski kmetje. „Niše orožje je žlto, krompir in zelenjava. Čim več bomo vsega pridelali, tem močnejši bodo naši Rdečearmejci, tem preje bo Rdeča Armada do kraja uničila fašistične zver.“

Sovjetski kmetje tekmujejo med seboj, kdo bo več pridelal, čigavi pridelki bodo najlepši, kdo bo največ daroval v fond Rdeče Armade. Pri tem pa ustvarjajo kljub vsem težavam vojnega časa prave čudeže delovnega junaštva.

Kolhoz „Krasnoje Trosušino“ je pridelal 1938. leta 599 stotov žita, leta 1940. 891 stotov. To so bila mirna prevojna leta, ko ni ničesar primanjkovalo. Leta 1942 pa je pridelal kolhoz 1442 stotov, lani 1628. To so številke, ki zgornjo govore o junaškem delu sovjetskih kmetov, in še posebej sovjetskih žena in mladine.

„Ni več mojega Nikolaja“ — je izjavila na nekem sestanku preprosta kolhoznica Aleksandra Starostina. „Padel je, ko je

njo iz kraja v kraj, delal kot navaden zdravnik v prvi bojni črti, se pogovarjal z vojakom ter bil srečen.

V zgodovinski bitki pod Orlon, je njegov preparat postal slaven. Od tedaj uporabljajo vsi sovjetski kirurgi to iovo, mogočno zdravilo.

Otroški sen Kudrjaševa se je izpolnil. Spet je postal vojak, vrnil se je v Rdečo Armado.

...Po bojnem polju se plaz bolničar ter odgvarja na klice ranjencov. V njegov torbici se poleg vate in otrez nahaja tudi ampula s trombinom. Z njo namoči belo rutico, jo položi na rano in rana — kot v pravljici — preneha krvaviti.

brnil domovino. Vendar, kab sem vesela, ko slišim, da se n'egoj tovariši borijo v Vzhodni Prusiji. Miševali bodo mojega Nikolaja, za vedno bodopkončali fašistično zver. Me pa, tovarišiči, moramo še bolj vztrajno delati, še večiarovati v fond Rdeče Armade. Tu prinašam svoj dar: dve vrečki žita in eno vrečo krompirja.“

Tako srbijo za svojo vojsko sovjetski kmetje.

Poglejmo nekoliko številke: kmetje iz Ivanovske pokrajine so darovali Rdeči Armadi 32.000 ton krompirja; kmetje iz Leningrajske pokrajine 110.000 mernikov žita, iz Kalmiņske pokrajine 26.000 ton krompirja in zelenjave. Podatka poročila prihajajo iz vseh krajev SZ. I vse to so prostovoljni darovi poleg rečnih dajatev.

Zares, velika je ljubezen sovjetskih kmetov do Rdeče Armade in sovjetske domovine. Sovjetski kmetje vedo, da jih je Rdeča Armada rešila strašnega nemškega suženjstva ter jim vrnila dragocene pridobitve Velike Oktobrske revolucije: svobodo, srečo in blagostanje.

Zato jim za ljubljeno Rdečo Armado nobena žrtev ni pretežka.